

Előbb 1974-ben a marosvásárhelyi *Igaz Szó* 3. számában¹, majd 1977-ben *Balladák földjén* című tanulmánykötetemben látott nyomdafestéket az a *Magyar és román Argirus* című tanulmányom², amelyet ezúttal folytatni szeretnék.

Az előzmények megértése végett idézem Stoll Bélát, aki 1964-ben szabatosan megfogalmazta, hogy “az olasz eredeti mindmáig ismeretlen, de a nemzetközileg elterjedt *Árgirus*-mesetípusnak sem találtak még egy olyan változatára, amely minden részletében megegyezne Gergei szövegével”³. Három év múlva, 1967-ben jelent meg Kardos Tibornak *Az Árgirus-széphistória* című magisztrális monográfiája, azzal a lehangoló tanulsággal, hogy a kitűnő tudósnek egy emberéletnyi fáradhatatlan kutatás árán sem sikerült rátalálnia az *Argirus* föltételezett olasz mintájára.

Amit ő és az *Árgirussal* foglalkozó valamennyi korábbi magyar irodalomtörténész a távoli olasz irodalomban reménytelenül keresett, azt én közvetlen közelünkben, jobban mondva a sok évszázada velünk együtt élő román nép folklórájában bizonyítva megpillantottam. Idézett tanulmányomban egy olyan többszáz sornyi terjedelmű román balladatípus teljes és hibátlan változatait ismertettem, amely a román folklórterület legarchaikusabb részén, a Duna déli mellékfolyója, a jugoszláviai Timok völgyéből került elő, autentikus népi jellege kétségtelen, és nemcsak hősenek népi névváltozatai (Arghin, Arghiu, Ardiu), hanem cselekménye is a Stolltól igényelt “minden részletében megegyezik” a magyar *Árgirussal*. Kutatásom tanulságait az utolsó sorokban úgy összegeztem, hogy “ami a román meg a magyar *Argirus* viszonyát illeti, csakis két eset adódhat: a) Ha Gyergyai a román folklórból merített volna, akkor a román *Argirus* a magyarnak valósággal édes szülője; b) Ha Gyergyai nem a román folklórból merített, a román *Argirus* akkor is a magyarnak a lehető legközelebbi rokona, valósággal édes testvére. Akár így, akár úgy legyen, a magyar *Argirus* atyafiságáról a román *Árgirus* nélkül ezentúl aligha lehet többé komoly szót ejteni”.

* Elhangzott 1992. május 22-én Tatán, a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének Reneszánsz-kutató Osztálya által szervezett „Középköltészet, népi kultúra a XVI—XVII. században” című tudományos ülésszakán.

1

Jó másfél évtized telt el tanulmányom megjelenése óta, ideje hát visszhangját figyelembe vennem.

Alig egy év múltán, 1978-ban írta Szilágyi Ferenc egy balladatanulmányában: “Az Árgirus szerzőjével kapcsolatban újabbban fölmerült s elterjedt az a vélemény, hogy nem a — különben ismeretlen — székelyföldi (gyergyói) Gyergyai Albert, hanem a szepességi Gersei Albert főispán a szerzője (akiről éppoly keveset tudunk). A széphistória szókincse, a hangtani sajátságok (*üdő, leán, addégh* stb.), a jelentésbeli tájszók (*feltartott* »felnevelt«, *kert* »kerítés«, *azontól, »azután*« stb.) bizonyos alakváltozatok (*mihelyen, kívüülled, megh virágzik* ehelyett: »kivirágzik« stb.) s néhány mondattani sajátság (»Még csak kétszer eljő *látnia* tehozád«, »Kész vagyok még érted halált *megkóstolnom*« stb.) viszont határozottan a Székelyföldre vallanak.” És ehhez egy tömör és precíz lapalji jegyzet: “Faragó újonnan kiadott *Árgirus*-tanulmányát már kéziratom lezárása után vettem kézhez. Ebben a székelyföldi lokalizálás és a román szövegek kapcsolatok mellett érvel.”⁴

Úgy is tetszik, hogy Szilágyit az *Árgirus* székely nyelvsajátságai tovább is foglalkoztatták, mert 1980-ban *Árgirus széphistóriánk keletkezési helyéről és szerzőjéről*, majd ezzel úgyszólván egyidőben, 1981-ben *Nyomjelző szavak. Szófeldrajzi és szótörténeti szempont a szövegek kronologizálásában és hitelesítésében* címmel⁵, egyéb kérdések között részletesebben és módszeresebben kiemelte a nyelvi bizonyítékokat, s egy részüket csíki székely, valamint moldvai csángómagyar balladákából és lírai dalokból idézett sorokkal is megerősítette. Példatárában így sorakoznak a fönnebb részben már idézett “jelentésbeli és valódi tájszók”: “az igeképzés és mondattani megoldás” olyan példái, mint a *megh virágzik* (kivirágzik), az “igekötők kettőzése” (*el-bementek, el-kimenend, el-feljutott*), majd az “igeragozási megoldások”, a már idézetten kívül: “Kit mostan restelle érettem hagynia”, vagy “Neked is akarom halálotat látnom”. Magam a székely és csángómagyar verses népköltészetből válogatott idézeteket tovább sorolhatnám, de példaként álljon itt csak a *megvirágzott*, mivel erre Szilágyi nem hozott példát. A moldvai Bogdánfalvából, Lészpedről és Trunkból, vagyis a déli csángók köréből a kolozsvári Folklór Archívumban őrzött kéziratokon kívül már négy változatban is megjelent az a minden bizonnyal közismert és közkedvelt párosító vagy házassító dal, amelynek első sorai így hangzanak:

*Megvirágzott e diófa,
Nagyot hajlatt három ága,*

*Még nagyobbat a zárnyékja,
Zárnyék alatt egy vetett ágy.*

*Ki sz ki fekszik abba zágyba?
Fekszik, fekszik Jánasz bíró.*

*Ki sz ki szjétál ott előtte?
Szjétál, szjétál Márjed asszany, stb⁶*

Szilágyi a *Nyomjelző szavak* című tanulmányának utolsó mondatában így összegezi a tanulságot: “S ha következtetésünk helyes: a szóföldrajzi vizsgálat segítségével sikerült régi irodalmunk egyik legköltőibb — s egyben legrajtélyesebb — darabja körül is némileg eloszlatnunk a homályt.”

2

Míg Szilágyi Ferencnek a széphistória székely eredetét és jellegét bizonyító nyelvészeti érveivel maradéktalanul egyetérttek, addig egyben-másban vitázni szeretnék Nagy Péter: *Az Árgirus-kérdéshez. Egy megközelítés körvonalai* című akadémiai székfoglalójával. Ez 1982. november 1-én hangzott el, majd rendre három helyen jelent meg: az Irodalomtörténet 1983-as évfolyamában,⁷ másodsor 1984-ben a Magyar Tudományos Akadémia Tolnai Mártontól szerkesztett *Értekezések, Emlékezések* című sorozatában,⁸ végül pedig 1986-ban bevezető tanulmányként a Stoll Bélától gondozott Gergei Albert: *Árgirus históriája* című kiadvány élén⁹.

Nagy Péter, bár nagyon röviden, de Szilágyi Ferencre is, reám is hivatkozik. Az előbbinek a három tanulmánya közül csak a *Nyomjelző szavakat* említette: Szilágyi “szóföldrajzi és szótörténeti adatokkal igyekezett bizonyítani, hogy a széphistória nyelvileg az erdélyi szó- és nyelvhasználathoz kötődik” (7). Nekem egy lapalji jegyzetet szánt: “A kérdést újra fölveti Faragó József [...] és egy ősi eredetűnek látszó, több változatban főtmaradt, Timok völgyéből lejegyzett román balladát ismertet, mely kétségtelenül sok vonásában rokona a mi Árgirusunknak” (15).

Lehet-e, szabad-e, érdemes-e új elméletet alkotni, amíg a régít nem sikerül megcáfolni vagy meghaladni? Az *Árgirus* székely szókincese, valamint közeli román rokonsága két olyan alapvető tény, amelyet nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ezek kritikai mérlegelése nélkül Nagy Péter ismét a Gyulai Páltól és Lázár Bélától föltételezett keleti eredet gondolatához tér vissza, de érthető módon ilyen önkorlátozásokkal:

“Természetesen itt a filiació megállapításához, esetleg az Árgirus-széphistória szövegéhez közel eső szövegváltozat felleléséhez a magamétól eltérő kompetencia kívántatik: alapos ismerete a perzsa—arab—török folklórgyűjteményeknek s nem kevésbé alapos ismerete a török—arab kódexeknek a XV—XVII. század között. Bár mielőbb lennének olyan irodalomtudósaink és folkloristáink — valamint a másik oldalról turkológusaink —, akik ezeknek a feltételeknek megfelelnek, s akik hajlandók időt, erőt és erudíciót szentelni az ilyen típusú kutatásoknak” (25). Majd kissé hátrább: “A keleti származást erősíti meggyőződésem szerint az Árgirus-mese számos motívumának összecsengése az *Ezeregyéjszaka* jó néhány történetével. Az igazi összehasonlításhoz megint a nyelvi és szakismereti hiányok állják utamat” (28). És végül: “Mindez-ze természetesen távolról sem kívánom azt állítani, hogy az *Ezeregyéjszaka*ban vagy annak egyik meséjében, vagy akár a mesék egy meghatározott csoportjában megtaláltam az Árgirus ősforrását. Pusztán azt, hogy ezek a mesék s egész világuk sokkal közelebb van az Árgirus-széphistória légköréhez, mesetechnikájához, mint bármelyik, amellyel összekapcsolni próbálták” (31).

De hát hol a helye akkor ama román balladatípusnak, amelyről néhány lappal előbb maga is elismerte, hogy “kétségtelenül sok vonásában rokon a mi Árgirusunkkal”? Magam a román nyelv és népköltészet ismeretében “időt, erőt és erudíciót” nem kíméltem azért, hogy ezt a román—magyar folklórkapcsolatot felszínre hozzam, és tudományos közkinccsé tegyem — ám mit érek vele, ha a szakirodalom el sem fogadja, vissza sem utasítja, hanem minden állásfoglalás nélkül elsiklik fölötte?

A vita jegyében talán termékenyebbnek bizonyulhat a széphistória néhány apróbb részletének vizsgálata. Nagy Péter joggal írja, hogy “különösen hasznos lenne az obskurus helyeknek a komoly nyelvészeti és kultúrtörténeti összevetése” (33). Majd kissé hátrább: “De azért van néhány furcsaság — amit a korábbi kutatók elhomályosult helyeknek neveztek, s amelyeknek tüzetesebb vizsgálata talán a forrásvidékhez is közelebb segítené” (36).

Vegyünk szemügyre két ilyen elhomályosult helyet:

a) A 225. versszak 3—4. sora a tündérvárról írja, hogy

*Világos paloták ékesen ragyognak,
Aranyos vitorlák naptól csillagoznak.*

Nagy Péter ezekben a sorokban is a keleti eredet valamelyes emléket vagy bizonyítékát véli felfedezni: “A hegy tetején lévő ” »aranyos vitorlák« sem magától értetődik egy város palotáin; lehet, hogy a kor-

ban gyakorlatos széljelző zászlóról van szó, de annak a lehetőségét sem zárnám ki, hogy olyan színes, mintás vászakra céloz, amelyekkel a Közel- és Közép-Kelet városainak egyes utcáit, főként bazárnegyedeit beárnyékolni szokták mindmáig” (40).

Erről az értelmezésről eszembe jut Jánosfalvi Sándor István *Székelyhoni utazás a két Homoród mellett* című, 1838-ban kelt útleírásának alábbi mondata: “Másik nagyszerű tárgy Homoródszentmártonban a falu alsó felében a természetől éppen e végre készítettett, szép téres dombnak tetején az unitáriusok ős-templomvára, ősi óriási képzelteő tornácos fogas tomyával, melynek sötét árnya alatt a félénk rebege megyen el este, midőn háromszázados rozsdás vitorlája borzasztó hanggal megcsikorodik”¹⁰. Aligha kell bizonygatni, hogy ebben az esetben a *vitorla* kétségtelenül a *szélkakast* jelenti.

Valóban, *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* szerint e szó első jelentése a csónak- vagy hajóvitorla, de további jelentései közt ott találjuk egyrészt a szélkakast, másrészt a szélmalom forgó szárnyát is. Hadd tegyem hozzá, hogy szélmalom csak síkvidékeken létezett, Erdélyben és a Székelyföldön nem. Mivel a fenti *Árgirus*-idézetben a szélmalom szóba se jöhet, ismét egy nyelvi adatot nyertünk arra nézve, hogy a széphistória földrajzi környezetét hegyvidéken kell keresnünk.

Stoll Béla az *Árgirus* kritikai kiadásában a főszövegben az “aranyos vitorlák” helyett az “aranyos csikorgók” változatot közölte, megjegyezve, hogy a *csikorgó* szélkakast jelent¹¹. Ezt a szót ily főnévi jelentésben alapvető szótáraink és tájszótáraink nem tartalmazzák, az *Árgirus* tehát egy eddig számon nem tartott (?székely) tájszóval gazdagította a magyar szókincset.

b) Az előbbinél jelentősebb és érdekesebb az az “elhomályosult hely”, amely a 925—936. sorban a következőképpen hangzik:

*Mikoron mindnyájan asztalnál volnának,
Senki nem bánkódik, mindnyájan vigadnak,
Egy nagy bánat éré szívét Árgirusnak,
Szemben ülven az szép leány mátkájának.*

*Az vigasság közben ötet arcul csapá,
Az leány nem szóla, csak fejét lehajtá,
Ismét vigasságban ő magát foglalá,
Másodszor is ifjú leányt arcul csapá.*

*Asszony barátitól ugyan megszégyenlé,
De mégis nem szóla, csak fővel tekeré,
Harmadszor is ifjú leányt arcul üté...*

Nagy Péter magyarázata szerint “Ez — s ebben, mondhatni, mára konszenzus alakult ki — valami régi szokás elhomályosult emléke” (39). A konszenzus bizonyosságul lapalji jegyzetben két forrásra hivatkozik. Az egyik Visnovszky Rezső széphistóriáink olasz—latin csoportjáról szóló könyve 1907-ből. Míg Nagy Péter csak utalt reá, én idézem Visnovszky megfelelő sorait: “Ez a háromszori arculütés feltűnő és talán nem is mesebeli motívum. Talán egy régi lakodalmi szokásnak a szimbóluma. Az erdélyi arisztokratikus körökben megvolt az a szokás, hogy a menyegző alkalmával az apa arcul ütötte a leányát. Ez azért történt, hogy pör esetén a leány azt mondhatta, hogy kényszerítették a házasságra.”¹² Meggyőződésem szerint a legcsekélyebb jogi képzettség hiányában is világos, hogy ennek a szokásnak az égvilágon semmi köze nem lehet Árgirus viselkedéséhez.

Nagy Péter másik hivatkozása szerint “Horváth J[ános], a Mankóczy (!) István viselt dolgairól szóló kéziratföredékben találta meg ugyanezt”. Idézem Horváthot: Mankóczy “Házasodni készülöben 13 pénzt gyűjtött; jámbor mátkáját a lakodalmon arculcsapta, otthagya, a pénzt hegedüsöknek adta [elmulatta], s hazament”¹³. Miként ismeretes, a *Mankóczy István viselt dolgait* egy XVII. század eleji kéziratból Dézsi Lajos adta ki 1905-ben, minket érdeklő sorai pedig a következők: “... vőn el házas társul egy jámbor személt, ki mellett mikor tisztessége napján az lakodalomkor gögösen ülne, nescitur quibus furiis actus, először így mutatá meg eszességit, hogy jámbor mátkáját arcul csapá”¹⁴. Aki továbbra is azt hinné, hogy Mankóczy meg Árgirus viselkedése rokonítható, az hallgassa meg Dézsi Lajos első mondatát is: “Mankóczy István viselt dolgai — régi prózai irodalmunknak ez az érdekes terméke — egy együgyű, részeges paraszt otromba erőszakoskodásait beszéli el.”

Titok számomra, hogy Árgirus arculcsapásából az erőltetett belemagyarázások révén miként lett “valami régi szokás elhomályosult emléke”, mikor az előbb idézett versszakok folytatásaként Árgirus világosan okát adja viselkedésének:

*„Atyámat, anyámat éretted elhagytam,
Gazdag országotól nagy messze távoztam,
Az te szerelmedért nagy messze bujdoztam,
Veszedelmes helyen nagy sokat forgottam.*

*Mikor már házadhoz közel jöttem volna,
Három szép százeleány előmben jött vala,
Kik felőlem néked jó hírt mondanak vala,
De te mind a hármat arcul csaptad vala.*

*Az mely lehetetlen dolognak azt vélted,
Hogy én jelen lennék akkor teelőtted,
Mindaddig, az míglen nem láttál engemet,
Negyedszer úgy jövéll látni személyemet.*

*Olyan lehetetlen dolognak én vélem,
Hogy megharagudnál, immár nem ítélem,
Tudom, hogy egyaránt gyötör az szerelem,
Semmi haragodat ebből nem remélem.”*

*Monda az szép leány: “Árgirus, szerelmem,
Most látom, gonoszból hogy nem ütél engem,
Ezzel nem kisebbül az én emberségem,
Sőt inkább öregbül az én tisztességem.”*

*Nagy szép szeretettel élének egymással,
Sok bujdosás után szép nyugodalommal,
Az sok bánat után jeles vigasságban,
Senkitől nem félnek, vannak bátorságban.*

Vagyis Árgirus, megpróbáltatásaira is hivatkozva, visszaadja azt a három pofot, amelyet mátkája minden ok nélkül adott a három tündér szolgálóleánynak. E mesei igazságszolgáltatás után megbékélnek, és még ma is élnek, ha meg nem haltak.

Úgy vélem, hogy az eddigi téves rokonítások után végre sikerült rábukkannom a motívum egy igazi változatára. Alexandru I. Amzulescu román balladakatalógusa *Antofita al lui Vióra* (Vióra Antoficája) típuscímmel, 11. szám alá sorolta be a fantasztikus balladák fejezetébe azt a balladatípust¹⁵, amelynek egyik változata Kiss Jenő költői tolmácsolásában magyarul is hozzáférhető. E haláskörnyezetben játszódo mesés ballada szerint a halásznép gazdag lakomáján Antofica apjának, Vióranak a biztatására bevallja szomorúságának okát: jövendő apósának azt ígérte, “*Hogy fogok egy nagy halat, / Csontjából ház kitelik, / Pikkelyével befedik, / Vérével kifesthetik, / Lakodalmunkat pedig / Húsával megülhetik*”. Vióra erre negyven halászt és ötven evezőst ad ott fia keze alá, de a lelkére köti, hogy “*Csak a Vidráshoz ne menj, / Mert a Vidrás végtelen mély, / Ki beléhull, vissza nem tér.*” Ám az óhajtott nagy halat hiába keresték, mire Antofica leitatta a halászokat, és így vezette őket a Vidráshoz. Itt kifogták a vidra kölykét, mire a vidra, cserébe fia elengedéséért, óriási halakat terelt a hálójukba, ezek azonban a hálót is, a halászokat is a mélybe rántották. Csak Antoficának

sikerült kalandosan megmenekülnie. Felépülése után apja egyedül vitte halászni, s a tapasztalt öregnek sikerült is kifognia egy akkora tonhalat, hogy *“Várt, amíg kiszenvedett, / Hívott kilenc szekeret, / A halat ezek-re rakta, / Mégis lenn sepert a farka, / Oly nagy volt az istenadta!”* Így már semmi akadályja nem volt a lakodalomnak, de folytatólag ismét átadom a szót Kiss Jenő szöveghű tolmácsolásának:

*Véget ért a lagzi hát,
De Vióra mit csinált?
A menyéhez ballagott,
Majd magát kihúzza ott,
Neki két pofont adott.
Sírt a lány, de zokogott.
Apja csak nézett nagyot,
Szörnyen megharagudott,
S mindüik hallatára szólt:
Most már lányát ő nem adja,
Még ha mit kért, meg is kapta!
Am Vióra így beszélt:
— Odavagy a lányodért,
Bosszús a két pofonért,
De az én szívem hasad meg,
Hisz fiam, hogy kedved töltse,
Jó halászaim megölte.
Jobb kezem nélkül maradtam,
De halad, lásd, átadtam.
Énbennem nagyobb harag van. —
Az tovább nem mérgelődött,
Gyorsan megengesztelődött,
Bort hozott föl, tele vödrot,
S koccintott ő Viórával,
Véle is, Antoficával,
Nemkülönben a lányával.
S miután így megbékültek,
Ők hárman szekérbe ültek,
Elköszöntek, útra keltek,
Viórához hazamentek,
A Vióra szép lakába,
Fildisóra városába.¹⁶*

Vagyis Vióra, felpanaszolván veszteségét, két poffal fizetett menyének. E mesei igazságszolgáltatás után megbékéltek, és még ma is élnek, ha meg nem haltak.

Nem szeretném felfedezésem jelentőségét túlértékelni, ezért hangsúlyozom, hogy a román balladaköltészetben pillanatnyilag ezt az egyetlen változatot ismerem, de azért ne feledjünk két körülményt: először is az eddigi nullához képest ez az egy oly hatalmas szám, hogy különbségüket még matematikailag sem lehet kifejezni; másodsor ismét egy olyan *Árgirus*-motívum, amelyet a románon kívül egyetlen más költészetben vagy népköltészetben sem ismerünk.

3

Befejezésül néhány szót az *Árgirus* szerzőjének újabban annyiszor vitatott nevéről. Stoll Béla 1955-ben, a széphistória valamennyi szöveg-változatának összehasonlítása alapján meggyőzően bizonyította, hogy a versfők az eddig elfogadott *Gyergyai* helyett vagy *Gyergyainek*, vagy *Gergeinek* olvashatók, aszerint, hogy a megfelelő sorok első betűjét *Gv*-nek vagy *G*-nek minősítjük¹⁷. A *Gyergyai* olvasat a szerző személynévén mit sem változtat, mert — miként Szilágyi kimutatta — a *Gyergyai* a *Gyergyó* helynévből, a *Gyergyai* pedig ugyanezen helynév régi *Gyergyó* változatából keletkezett¹⁸ — a *Gergei* viszont a szerző személyét is megkérdőjelezi.

Stoll Béla a kritikai kiadás jegyzeteiben egyetlen esetet idéz arra nézve, hogy "A »Gyakran nekünk kellene...« kezdetű ének Gregorios Szegedi versfőiben például mindhárom *G* betűt *Gy*-vel kezdődő szó adja ki" (577). Ez a példa azért nem meggyőző, mert Szegedi nagyon jól tudta, hogy nevét képtelenség *Gyregyorios Szegyedinek* olvasni, a *Gy*-t tehát félreértés nélkül használhatta. De folytassam Stollt: "Ha a *G*-s névváltozat a hiteles, akkor a szerző a felvidéki, Szepes megyei Görgő községből származhatott. A *Gergei* (másként *Görgei*) családnév szelvényben elterjedt a Felvidéken, még Albert keresztnévűt is találtunk. [...] A nevéen kívül semmit sem tudunk róla, s azt sem, hogy vajon ő szerzte-e a históriát" (uo.).

Ily bizonytalanság láttán igazat kell adnom Szilágyinak, aki szerint a *Gergei*-változatot "az irodalmi köztudat gyorsan — és kellő kritika nélkül — elfogadta, úgyhogy a szerző neve ma a lexikonokban, antológiákban rendre *Gergei* alakban található".¹⁹ Ezenfelül magam is meglepődve tapasztaltam, hogy az Országos Széchényi Könyvtár katalógusában *Gyergyainál* csak egy utalócédula maradt, és a cédulákat mind átrendezték a *Gergei*hez, azzal a fölöttébb fonák megoldással,

hogy mindenik cédula élére rápingálták ugyan a *Gergei* nevet, de rögtön alatta ott a kiadvány címlapján szereplő *Gyergyai*, hiszen a széphistória kiadásainak túlnyomó többsége ezen a néven jelent meg.

Vajon ki kezdeményezi vagy ki parancsolja, hogy egy Szepes megyei családnév felbukkanása alapján, a legparányibb bizonyíték nélkül, felhagyjunk egy több évszázados hagyományt és *Gyergyait* *Gyergyei* helyett *Gergeire* javítsuk? A Széchényi Könyvtár katalóguscédulái bármikor visszarendezhetőek, de a nyomtatványok, és különösen a kritikai kiadás *Gergeije* örökös szereplő marad a magyar irodalomtudományban. A szerző ugyanis kétségtelenül erdélyi, székelyföldi, gyergyói születésű, tehát *Gyergyei* nevű volt, most már összesítve a következő érvek alapján:

a) Mai ismereteink szerint az *Árgirus* változatai kizárólag a román folklórban ismeretesek, s ezt a tényt e három arculesapás motívumával most tovább erősítettem. Vigyázat: nem az *Árgirus* román eredetét, hanem közös hagyományból következő szoros rokonságukat bizonygatom.²⁰ Tanulmányomat Stoll másfél évtizeddel megjelenése után nem ismerte, amí egy kritikai kiadás esetében már önmagában sajnálatos, de ezenfelül Stollt valamilyen álláspontra, véleményre is kötelezte volna. Ez a kötelezettség természetesen továbbra is időszerű.

b) Stoll szerint “Szilágyi szóföldrajzi érvei hibásaknak látszanak (szakember felülvizsgálatát igénylik”) (uo). Látszanak, vagy — például? — valóban hibásak? És egy ilyen perdöntő kérdésben, amely a szepességi szerzőt eleve kizárhatja, vajon az irodalomtörténészek mikor szándékoznak egy nyelvész szakember vagy szakintézmény véleményét kikérni? Lehet, hogy Szilágyi egyben-másban téved, de a példák sokasága, valamint a csiki székely meg a moldvai csángómagyar idézetek egészében mellette szólnak. Vagy talán léteznek ennél nyomosabb szepességi nyelvjárási érvek is?

Ez a két tény kizárja, hogy az *Árgirus* ne a Székelyföldön keletkezett volna, de

c) Nunc venio ad fortissimum: nyilvánvalóan Gyergyai szerint is, akárcsak Szilágyi szerint, “a gy a magyarban külön hangértékű betű”²¹. Ha ő Gergei lett volna, akkor volt akkora költői tehetsége, hogy a bizonytalan olvasat elhárítása végett képes legyen *G* kezdőbetűs sorokat fogalmazni. Az a tény, hogy mindkét helyen következetesen *Gy*-t használ, igazolja, hogy neve csakis *Gyergyai* lehetett. Mert vajon mi-féle más megoldást kellett volna keresnie ahhoz, hogy az utókor irodalomtörténészei a nevét *Gy*-vel olvassák? Mivel erre a kérdésre válaszolni lehetetlen, minden további vita fölösleges.

Jegyzetek:

1. Faragó József: *Román Árgirus*. Igaz Szó XXII (1974). 3.sz. 424—435.
2. Faragó József: *Balladák földjén*. Válogatott tanulmányok, cikkek. Buk. 1977. 401—426. *Magyar és román Árgirus*.
3. Stoll Béla: *Árgirus története*. In: *A magyar irodalom története I*. Főszerkesztő: Sótér István. Bp., 1964. 503.
4. Szilágyi Ferenc: *Egy ponyvára került ismeretlen balladaváltozat és tanulságai*. Ethn. LXXXIX (1978). 103.
5. Szilágyi Ferenc: *Árgirus széphistóriánk keletkezési helyéről és szerzőjéről*. It. LXII (1980). 776—783. és *Csokonai művei nyomában*. Bp., 1981. 30—33.
6. Jagamas János—Faragó József: *Romániai magyar népdalok*. Buk., 1974. 216—217; 212. További változatai Bartók Béla—Kodály Zoltán: *Párosítók*. Sajtó alá rendezte Kerényi György. A Magyar Népzene Tára IV. Bp., 1959. 309—312; 423—425.
7. Nagy Péter: *Az Árgirus-kérdéshez. Egy megközelítési kísérlet körvonalai*. It. LXV (1983). 261—287.
8. Nagy Péter: *Az Árgirus kérdéshez. Egy megközelítési kísérlet körvonalai*. Akadémiai székfoglaló. (Értekezések, Emlékezések.) Bp., 1984.
9. Nagy Péter: *Az Árgirus-kérdéshez*. In: Gergei Albert: *Árgirus története*. A szöveget gondozta és a jegyzetet írta Stoll Béla. Bp., 1986. 5—45. — Alább ebből a legutóbbi kiadásból idézek, számos lapalji jegyzet megtakarítása végett mindenik idézet után zárójelben a megfelelő lapszámmal.
10. Jánosfalvi Sándor István: *Székyhoni utazás a két Homoród mellett*. Sajtó alá rendezte Benczédi Pál. Kvár, 1942. I. 55. (Erdélyi Ritkaságok 7—8. Szerk. Jancsó Elemér.)
11. *Régi Magyar Költők Tára*. XVI. századbéli magyar költők művei. Kilencedik kötet. Bp., 1990. 399. és 579.
12. Visnovszky Rezső: *Széphistóriánk olasz-latin csoportja*. Bp., 1907. 147.
13. Horváth János: *A reformáció jegyében*. Bp., 1953. 404.
14. *Mankóczy István viselt dolgai*. Bevezetéssel ellátva kiadja Dézsi Lajos. Bp., 1905.
19. (Magyar Irodalomtörténeti Értekezések 4.)
15. Amzulescu, Al. I.: *Balade populare românești*. Buc., 1964. I. 115—116. (Ediții critice de folclor — Genuri.)
16. *Három testvér, kilenc sárkány*. Román fantasztikus balladák. Fordította Kiss Jenő. Válogatta, szerkesztette, a bevezetőt és a jegyzeteket írta Faragó József. Buk., 1976. 38—39. — Előadásom elhangzása után egyik hozzászóló a párhuzamot azért nem találta meggyőzőnek, mert az *Árgirusban* három, itt pedig csak két pofon csattant el. Elemi törvény, hogy a folklórban a motívumok szüntelenül változnak, s egyebek közt a cselekmény logikájához igazodnak. Árgirus a három szolgálóleány igazságtalan megpofozásáért három pofont adott vissza mátkájának. Vióra a negyven halász és ötven evezős elvesztéséért aligha adhatott

vissza kilencven pofont menyének, ezért csak két arcát pofozta meg; ha kilencven arca lett volna, talán kilencven pofont kapott volna.

17. Stoll Béla: *Adatok. I. Árgirus széphistóriájáról.* ItK. LIX (1955). 461—463.

18. Szilágyi Ferenc: *Nyomjelző szavak.* 32.

19. Szilágyi Ferenc: *Argirus széphistóriájának keletkezési helyéről és szerzőjéről.* 777.

20. Előadásom vitája során megemlítettem, hogy a széphistóriában kétszer is elhangzó *Argire* csakis latin vagy román felszólító eset lehet. Hallgatóim felkiáltásszerűen a latinra szavaztak, holott erre semmi bizonyíték nincs. Csak egy biztos: olasz nem lehet.

21. Szilágyi Ferenc: *Nyomjelző szavak.* 32.

